

[12] Obsidiō erat nihilō minus et frūmentī cum summā cāritāte inopia, 2 sedendōque expūgnātūrum sē urbem spem Porsenna habēbat, cum C. Mūcius, adulēscēns nōbilis, cui indīgnum vidēbātur populum Rōmānum servientem, cum sub rēgibus esset, nullō bellō nec ab hostibus ūllīs obsessum esse, 3 liberum eundem populum ab iisdem Etrūscīs obsidērī, quōrum saepe exercitūs fūderit, – itaque māgnō audācīque aliquō facinore eam indīgnitātem vindicandam ratus, prīmō suā sponte penetrāre in hostium castra cōstituit; 4 dein metuēns nē, sī cōsulum iniussō et ignārīs omnibus iret, forte dēprehēnsus ā cūstōdibus Rōmānīs retraherētur ut trānsfuga, fortunā tum urbis crīmen adfirmante, senātum adit. 5 ‘Trānsire Tiberim’ inquit, ‘patrēs, et intrāre, sī possim, castra hostium volō, nōn praedō nec populātiōnum in vicem ultor; māius sī dī iuvant in animō est facinus.’ 6 Adprobant patrēs; abditō intrā vestem ferrō proficīscitur. 7 Ubi eō vēnit, in cōnfertissimā turbā prope rēgium tribūnal cōstitit. 7 Ibi cum stīpendium mīlitibus forte darētur et scrība cum rēge sedēns parī ferē ornātū multa ageret eum<que> mīlitēs volgō adirent, timēns scīscitārī uter Porsenna esset, nē ignōrandō rēgem sēmet ipse aperīret quis esset, quō temere traxit fortunā facinus, scrībam prō rēge obtruncat. 8 Vādentem inde, quā per trepidam turbam cruentō mucrone sibi ipse fēcerat viam, cum, concursū ad clāmōrem factō, comprehēnsum rēgīī satellitēs retraxissent, ante tribūnal rēgis dēstitūtus, tum quoque inter tantās fortunāe minās metuendus magis quam metuēns, ‘Rōmānus sum’ inquit, ‘cīvis; C. Mūcium vocant. Hostis hostem occīdere voluī, 9 nec ad mortem minus animī est, quam fuit ad caedem; et facere et patī fortia Rōmānum est. Nec ūnus in tē ego hōs animōs gessi; 10 longus post mē ōrdō est idem petentium decus. Proinde in hoc discrīmen, sī iuvat, accingere, ut in singulās hōrās capite dīmīcēs tuō, ferrum hostemque in vestibulō habeās rēgiae. 11 Hoc tibi iuventūs Rōmāna indīcimur bellum. Nullam aciem, nullum proelium timueris; ūnī tibi et cum singulīs rēs erit.’

12 Cum rēx simul irā infēnsus periculōque conterritus, circumdarī ignēs minitabundus iubēret, nisi exprōmeret properē, quās insidiarum sibi minās per ambagēs iaceret, 13 ‘En tibi’ inquit, ‘ut sentiās quam vile corpus sit iīs, quī māgnam glōriam vident’, dextramque accēnsō ad sacrificium fōculō inicit. Quam cum velut aliēnātō ab sēnsū torrēret animō, prope attonitus mīraculō rēx, cum ab sēde suā prōsiluisset āmovērīque ab altāribus iuvenem iussisset, 14 ‘Tū vērō abī’ inquit, ‘in tē magis quam in mē hostīlia ausus. Iubērem macte virtūte esse, sī prō meā patriā ista virtūs stāret; nunc iūre bellī liberum tē, intāctum inviolātumque hinc dīmīttō.’ 15 Tunc Mūcius, quasi remūnerāns meritum, ‘Quandō quidem’ inquit, ‘est apud tē virtūtī honōs, ut beneficiō tuleris ā mē quod minīs nequīstī, trecentī coniūrāvimus prīncipēs iuventūtis Rōmānae, ut in tē hāc viā grassārēmur. 16 Mea prīma sors fuit; cēterī, ut cūiusque ceciderit prīmī, quoad tē opportūnum fortuna dederit, suō quisque tempore aderunt.’

[13] Mūcium dīmīssum, cui postea Scaevolae ā clāde dextrae manūs cōgnōmen inditum, lēgātī ā Porsennā Rōmam secūtī sunt; 2 adeō mōverat eum et prīmī periculī cāsus, ā quō nihil sē praeter errōrem insidiātōris tēxisset, et subeunda dīmīcatiō totiēns quot coniūrātī superessent, ut pācis condiōnēs ultrō ferret Rōmānīs. 3 Iactātum in condiōnibus nequīquam dē Tarquiniīs in rēgnum restituendīs, magis quia id negāre ipse nequīverat Tarquiniīs quam quod negātum irī sibi ab Rōmānīs ignōrāret. 4 Dē agrō Vēientibus restituendō impetrātum, expressaque necessitās obsidēs dandī Rōmānīs, sī Iāniculō praesidium dēdūcī vellent. Hīs condiōnibus compositā pāce, exercitum ab Iāniculō dēdūxit Porsenna et agrō Rōmānō excessit. 5 Patrēs C. Mūciō virtūtis causā trāns Tiberim agrum dōnō dedēre, quae postea sunt Mūcia prāta appellāta.

6 Ergō ita honōrātā virtūte, fēminae quoque ad pūblica decora excitātae, et Cloelia virgō ūna ex obsidibus, cum castra Etrūscōrum forte haud procul rīpā Tiberis locāta essent, frūstrāta cūstōdēs, dux agminis virginum inter tēla hostium Tiberim trānāvīt, sospitēsque omnēs Rōmam ad propinquōs restituit. 7 Quod ubi rēgī nuntiātum est, prīmō incēnsus irā ōrātōrēs Rōmam mīsīt ad Cloeliam obsidem dēposcendam: aliās haud māgnī facere. 8 Deinde in admīrātiōnem versus, suprā Coclitēs Mūciōsque dīcere id facinus esse, et prae sē ferre quemadmodum, sī nōn dēdātur obses, prō ruptō foedus sē habitūrum, sic dēditam intāctam inviolātamque ad suōs remissūrum.

Utrimque cōstitit fidēs; 9 et Rōmānī pīgnus pācis ex foedere restituērunt, et apud rēgem Etrūscum nōn tūta sōlum, sed honōrāta etiam virtūs fuit, laudātamque virginem parte obsidum sē dōnāre dīxit; 10 ipsa, quōs vellet, legeret. Prōductīs omnibus ēlēgisse impūbēs dīcitur; quod et virginitātī decōrum et cōsēnsū obsidum ipsōrum probābile erat eam aetātem potissimum liberārī ab hoste, quae māximē opportūna inūriae esset. 11 Pāce redintegrātā, Rōmānī novam in fēminā virtūtem novō genere honōris, statuā equestrī, dōnāvēre; in summā Sacrā viā fuit posita virgō insidēns equō.